

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Мср Настасја Писарев
 ПОЕТИКА КАМЕРНИХ ПРОСТОРА У ПРОЗИ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију</p> <p>22.6.2018. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. др Горана Раичевић, редовни професор за ужу научну област Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, 23.4.2015, Филозофски факултет, Нови Сад, председник Комисије;</p> <p>2. др Бојана Стојановић Пантовић, редовни професор за научну област Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, 30.8.2004, Филозофски факултет у Новом Саду (члан);</p> <p>3. др Слађана Јаћимовић, редовни професор за научну област Књижевност (предмети Увод у тумачење књижевности и Српска култура у европском контексту), 20.06.2018, Учитељски факултет у Београду (члан);</p> <p>4. др Владимир Гвозден, ванредни професор за научну област Светска и компаративна књижевност са теоријом књижевности, 15.7.2016, Филозофски факултет у Новом Саду (ментор).</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Настасја, Ђорђе, Писарев</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 27.08.1986, Нови Сад, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Филозофски факултет у Новом Саду, Компаративна књижевност са теоријом књижевности, Мастер професор књижевности и језика - компаратиста</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2011, Докторске академске студије, Модул књижевност</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Филозофски факултет у Новом Саду, »Пловидба хероја у литератури са тематиком иницијације кроз путовање као педагошки наук«, Компаративна књижевност, наука о књижевности, светска и компаративна књижевност са теоријом књижевности, 12.07.2011.</p>
<p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Наука о књижевности</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Поетика камерних простора у прози Милоша

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација мр Настасје Писарев под насловом "**Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског**" има 323 нумерисане стране. Рукопис садржи „Кључну документацијску информацију“ на српском и енглеском језику, као и резиме на српском и апстракт на енглеском језику, после којих следи садржај докторске дисертације. Од укупног броја страница 296 припада експликацији докторске дисертације, 8 страница заузима Библиографија.

Дисертација садржи УВОД (16-28), два дела (1. део НА ПУТУ подељен је на два поглавља: "Између ентеријера и екстеријера -- простори возова" 29-48, и "Авиони (Импликација отвореног простора)" 49-54; 2. део КА ЦИЉУ подељен је на следећа поглавља и одељке: I. "Инверзија дома" (1. Инверзија простора дома: врт, 55-74; 2. О хотелима и болницама: привремени простори дома, 75-78; 3. Гробље, 79-85; 4. Огледала, прозори, 86-93); II. "Град" (1. Град, 94-100); 2. Ентеријери и град у књизи *Код Хиперборејаца*, 101-114; 3. Простори града и дома у *Роману о Лондону*, 115-130; 4. Додатак: слике градова у прози Црњанског, 131-147); III. "Кућа" (1. Кућа као архетип, 148-153; 2. Дом као мапирани, познати простор, 154-161; 3. Слике камерног простора у приповеткама Црњанског, 162-215; 4. У кући Исаковича, 216-238; 6. Коментари, носталгија и изгубљени вртови Итаке, 258-265; 7. Пригушена трагика лавиринта Југословенске амбасаде у Берлину, 266-274) и Уместо закључка (275-314).

„Библиографија“ (315-323) је подељена на 1. Примарну литературу (Сабрана дела Милоша Црњанског, Београд: Задужбина Милоша Црњанског, БИГЗ, СКЗ; Lausanne: L'age d'Homme) која садржи 13. јединица и 2. Секундарну литературу (историје књижевности, тематски зборници, монографије, студије и чланци, општа теоријска литература) која обухвата 160 јединица.

У „Уводу“ кандидаткиња мрр Настасја Писарев систематски образлаже потребу за истраживањем слика камерних простора у прози Милоша Црњанског. Кандидаткиња јасно дефинише све елементе из наслова дисертације. Под камерним просторима подразумевају се пре свега затворени простори (кућа и окућница, соба, двориште, затворена превозна средства, пролазни простори хотела и институција, лични простори града, односно делови града који су обојени интимном поетиком свакодневице изабраног појединца. Овакви простори побуђују интроспекцију и играју важну улогу у укупној структури књижевног дела, пре свега у поступцима карактеризације и изградње фикцијске слике света. У свом истраживању кандидаткиња се ослања на литературу о поетици простора (Гастона Башлар), о просторним архетиповима (Димитрије Лихачов, Мирча Елијаде, Нортроп Фрај), о просторној форми (Џозеф Франк), о уметничком простору (Јуриј Лотман), док је као темељни теоријски текст за структурирање Црњанскове поетике простора послужила студија Џозефа Кембела *Херој са хиљаду лица*, односно теорија о мономиту. У приступу Црњанском кандидаткиња се такође ослања на релевнетну домаћу литературу (студије Петра Џацића, Новице Петковића, Бојане Стојановић-Пантовић, Слободана Владушића, Слађане Јаћимовић, Горане Раичевић и других). Уводни део у дисертацију заснива на ваљан начин предмет истраживања и налази одговарајући теоријско-методолошки оквир за његову реализацију.

У **првом делу** дисертације, насловљеном **"На путу"**, кандидаткиња мрр Настасја Писарев се непосредно бави камерним просторима повезаним са доминантном темом Црњансковог опуса -- са путовањем. Најпре се анализирају простори возова, чији описи су присутни како у путописима, тако и у *Дневнику о Чарнојевићу* и *Ембахадама*, а потом се анализира и пишчев, односно приповедачев доживљај авионског саобраћаја, који је у међуратном раздобљу био новина и изазов за чула и интелект тадашњег човека. Кандидаткиња показује да је ступање на перон повезано са издвајањем из обичног простора, те да су железничке станице места сусрета и пресека путева. Па ипак показује се да оне код Црњанског функционишу као тренутни пролазни камерни простори затворени у себе. У случају авионског превоза, кандидаткиња показује да је он на ивица идеје о камерном простору, али и да се отворени простор често доживљава као лични, камерни простор. То је простор који се криви у брзини и губи на јасноћу -- на тај начин субјект открива сасвим нов доживљај света и себе у свету.

Други део дисертације **"Ка циљу"** је заправо и њен тежишни део, у њему су темељно обрађени различити статички простори: најпре они повезани са инверзијом дома у ужем и ширем смислу (врт или лавиринт, хотели и болнице, гробља, огледала и прозори), а потом и они везани за шире човеково окружење као што су град и кућа. Кандидаткиња анализира просторе врта веома детаљно, ослањајући се на кључне текстове Црњанског, приповетку "Врт благословених жена" (1919), есеј о Едмону Ростану, *Роман о Лондону*, као и путопис "Финистер". Кандидаткиња компаративно сагледава ауторове погледе, повезује их са његовим преокупацијама источњачком мисли, као и са богатом идејом лавиринта. Говорећи о инверзним просторима дома, мрр Настасја Писарев вешто повезује компаратистичку и културолошку анализу, истражујући Црњанскове текстове из новог угла и објашњавајући како доживљај простора условљава генерисање самог текста, везано за идеју трасгресије, одомаћености и неодомаћености. Слично се може рећи и за анализу велике теме огледала, где је централно место посвећено *Сеобама* и теми двојника. У интерпретацији простора града кандидаткиња истражује два типа града: град-врт и град-замка. Град је микрокосмос, затворен у себе, али се показује да се у Црњанском опусу он отвара ка чудесном, па и магијском. Показује се да постоје два пола: с једне стране, кошмарни град Лондон, како га види Рјепнин у

Роману о Лондону; с друге стране, на пример, Петроград како га у истом роману види јунак -- као град који тежи небесима, епифанијском простору отворене структуре и материјалности која тежи етеричности. Посебна пажња посвећена је, поред *Романа о Лондону*, другом кључном тексту о граду, књизи *Код Хиперборејаца*, где се отвара тема стратегије сећања како оног индивидуалног, тако и колективног, културолошког. Коначно, кандидаткиња помно истражује субјективни доживљај града кроз многобројне текстове Црњанског посвећене Вајмару, Јени, Темишвару, Сентандреји, Асизију. У наредном делу ("Кућа") испитује се разумевање куће као архетипа, где је тежиште интерпретације оправдано стављено на *Роман о Лондону* и на *Сеобе*, а посебна пажња усмерена на поремећаје у стабилности дома, затамњени простор дома, амбивалентни простор дома. Кроз камерне просторе дома, кандидаткиња анализира и ликове у романима, нарочито успешно у приступу *Сеобама*, односно просторима у којима борави Дафина. У раду је такође на уверљив начин повезана психологија сексуалности са просторним аспектима радње, а значајно је и што је обиман део овог поглавља посвећен у литератури мање обрађиваном роману *Кап шпанске крви*, као и мемоарским *Ембахадама* (које се овде тумаче у контексту Црњансковог фикционалног опуса).

У релативно обимном закључном поглављу (насловљеном "Уместо закључка") кандидаткиња презентује у сажетом облику резултате истраживања. Показује се да поетику простора код Милоша Црњанског карактерише преовлађујуће негативно интониран однос према затвореним просторима. Широки отворени простори карактерисани су готово увек позитивно, док су уски камерни простори обично повезивани са стагнацијом, бесмислом и тескобом. Комисија сматра да је ово валидан закључак који происходи из постављене хипотезе и предочене анализе текстова.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са СЦИ листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

- »Мотив пута у роману 'Срце таме' Џозефа Конрада и филму 'Апокалипса данас' Френсиса Форда Кополе« Свеске бр.106, децембар 2012, стр. 45-53, и 2012, и Свеске бр. 107, март 2013, стр. 55-61. (M53)
- »Мистификација технологије и реалност привида у романима 'Идору' Вилијама Гибсона и 'Амерички богови' Нила Гејмена« Свеске бр. 109, септембар 2013, стр. 79-86. и Свеске бр. 110, децембар 2013, стр. 65-70. (M53)
- »Између стварности и фикције: простор града под знаком лавиринта«, Зборник другог међународног скупа младих научника друштвених и хуманистичких наука Контексти. Филозофски факултет Нови Сад, 2015, стр. 493-508.
- »Релативизација, дематеријализација и мистификација поетичког простора Цариграда у роману 'Савршено сећање на смрт' Радослава Петковића« Зборник првог међународног скупа младих научника друштвених и хуманистичких наука Контексти. Филозофски факултет Нови Сад, 2014, стр. 515-526.

Монографија:

- »Последња стаза хероја«, Панчево: Мали Немо, 2013.

Чланци, прикази и др.

- »Неузвраћени комплимент Западу«, критика књиге »Црњански и његов читалац« Нине Живанчевић, Повеља Панчево, бр 1, 2013, Стр,168-171.
- Разговор са Сањом Лазаревић Радак »Хетеротопни простор Балкана«, Свеске бр 114, децембар 2014, стр. 147-151.
- Уредила темат »Читања града« научно-теоријског часописа Свеске бр 115, март 2015. Мали Немо, Панчево

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Закључци, односно резултати истраживања предоченог у дисертацији "**Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског**" вишеструко су релевантни из више разлога. Најпре кандидаткиња је спретно одабрала и омеђила грађу за истраживање опуса писца о којем је писано веома много. Потом је ту грађу обрадила уз примену адекватне теоријске литературе кључне за разумевање односа жанровског система и шире културе (Гастон Башлар, Мирча Елијаде, Џозеф Кембел, Нортроп Фрај, Џозеф Франк, Јуриј Лотман). Истраживање показује зрелост у приступу, што је посебно видљиво у начинима контекстуализације књижевне грађе, који су овде повезани са ширим знањима кандидаткиње везаним за разумевање природе књижевних теорија, културолошких, књижевно-историјских и историјских чињеница. Посебна вредност дисертације је што текстовима Црњанског приступа проблемски, што налази везе и паралеле међу њима, дајући тако кључан допринос реконструкцији иманентне поетике Милоша Црњанског. Акцент је стављен на културолошку и антрополошку анализу, али је она спретно уклопљена у формалистичку идеју просторне форме, што се показало као добро одабран приступ сложенем опусу овог аутора. У релативно обимном закључном поглављу кандидаткиња презентује у сажетом облику резултате истраживања. Показује се да поетику простора код Милоша Црњанског карактерише преовлађујуће негативно интониран однос према затвореним просторима. Широки отворени простори карактерисани су готово увек позитивно, док су уски камерни простори обично повезивани са стагнацијом, бесмислом и тескобом. Комисија сматра да је ово валидан закључак који проиходи из постављене хипотезе и предочене анализе текстова.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

У докторској дисертацији под насловом "Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског" уверљиво и аргументовано је протумачен опус Милоша Црњанског из угла поетике камерних простора насупрот досадашњој литератури која се често бавила односом овог писца према "великим" темама историје, велеграда, политике. Избор примарне и секундарне литературе је усклађен са прелиминарним циљевима овог истраживања. Посебно је успешно обрађена теоријска литература релевантна за поетику простора, архетипску критику, као и за интертекстуалност. Пажљива селекција грађе за ово истраживање допринела је да се докажу премисе и да се покаже како поетика простора заправо води ка дубљем разумевању целокупне поетике Милоша Црњанског, односно како долазе у садејство микро- и макроструктура књижевност текста. Упркос обимним истраживањима дела Милоша Црњанског, као и сложеним и многобојним књижевно-теоријским изворима, кандидаткиња је резултате истраживања приказала на логичан, јасан и прегледан начин. Прикази и тумачење резултата су свеобухватни, детаљни и применљиви. Резултати су изведени кроз прецизну, плаузибилну и критичку примену релевантних теоријских и методолошких знања. На основу овог закључује се да је кандидаткиња Настасја Писарев испунила све обавезе у вези са израдом своје докторске дисертације те комисија даје позитивну оцену приказа и тумачења резултата истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација мрр Настасје Писарев „Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског“ је написана у складу са образложењем наведеним у пријави тезе.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација мрр Настасје Писарев „Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског“ садржи све битне елементе који су детаљно описани у одељку 5.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Рад се бави истраживањем поетике камерних простора у прози Милоша Црњанског, с већим нагласком на романима и приповеткама, али без искључивања путописног корпуса дела овог аутора, као ни есејистике и новинских текстова у којима се аутор у већој мери дотакао поменуте теме. Под камерним просторима подразумевани су затворени простори у дословном смислу – кућа и окућница, собе, дворишта, затворена превозна средства, пролазни простори хотела и гостионица, затворени простори кафана и институција, чак и лични простори града, односно делови града који су обојени интимном поетиком свакодневице изабраног појединца. У раду је осветљен начин на који Црњански описује и конституише простор и како је затворени простор квалификован у односу на отворени. Истраживано је и како се простор конституише у самом приповедању, односно како је он структуриран и приказан у тексту. Сходно томе, докторска дисертација мрр Настасје Писарев „Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског“ је оригинални допринос науци о књижевности по предмету, по циљу и по методама истраживања, будући да кандидаткиња спретно повезује анализу микро- и макроструктуре књижевног дела. Посебан допринос је анализа топике камерних простора којима до сада није посвећена достојна пажња у текућој литератури, поготово не на овако подробан и теоријски освешћен начин. Анализом идејних, поетичких, структурално-формалних и језичко-стилских карактеристика репрезентативних текстова Милоша Црњанског прецизно се утврђује природа и типологија камерних простора унутар њих, а уверљиво се анализирају и шири културолошки и антрополошки аспекти његовог дела. Резултати рада могу се применити како у књижевно-теоријским тако у историографским, социолошким, методичким, тематолошким и компаративним истраживањима поетике простора, теорије архетипова и поетике Милоша Црњанског.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

У овој дисертацији нису уочени недостаци који би битно утицали на резултате истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација „Поетика камерних простора у прози Милоша Црњанског“ прихвати, а кандидаткињи **мрр Настасји Писарев** одобри јавна одбрана докторске дисертације.

У Новом Саду, 5.9.2018.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Горана Раичевић, редовни професор
Филозофски факултет у Новом Саду (председник Комисије)

др Бојана Стојановић Пантовић, редовни професор
Филозофски факултет у Новом Саду (члан)

др Слађана Јаћимовић, ванредни професор
Учитељски факултет у Београду (члан)

др Владимир Гвозден, ванредни професор
Филозофски факултет у Новом Саду (ментор)

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.